

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 68 (1954-1955)

Artikel: Rapport annual della Romania : per 1953
Autor: Halter, Toni
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-221565>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 14.03.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Rapport annual della Romania

per 1953

En general

Igl onn 1953 ha entschiet per la Romania cun ina greva spedita. Ils 2 de fevrer 1953 ei siu grond promotur, sgr. prof. dr. Ramun Vieli, morts tut nunspetgadamein en consequenza d'in' operaziun. La spartida dil grond patriot e Romontsch ha leven-tau consternaziun e cordoli buca mo ellas retschas de sia societad, mobein dapertut nua che l' existenza ed il moviment della quarta lingua veva ses amitgs. La Romania ha piars cul prominent defunct siu capo luvrer, siu empalader spirtal ed exponent viers igl exteriur. Ei seigi menzionau en quei liug il survetsch epocal, che Ramun Vieli ha prestau al lungatg sursilvan cun normar si' ortografia. Ses vocabularis, redeggi cun minuzius quita e suverana savida filologica, han emanzipau il romontsch dil Rein dall' umbriva d' in lungatg vulgar e tschentau el sil scalem d' in lungatg litterari modern.

Igl ei evident, ch' ina personalitad de tal format ha cun sia scomparsa laschau anavos ina gronda largia en ina stiva ch' ei buca pli gronda che quella della mumma romontscha. Ins sto esser el clar, ch' ina caussa ideala sefunda buca silla massa, mobein sin l' individualitad perschuadida d'enzaconts paucs, pils quals l' idea ei daventada in credo. Ei vegness perquei buca a far surstar igl enconuschider, sch' ei vess num el present rapport, che la Romania hagi passentau in onn de crisa interna. Daveras ha il malesser della desorientaziun umbrivau igl empren mument l' existenza della societad. Denton eis ei reussiu de consolidar la frunt interna, de nuar ils cantuns ch' eran ruts e de fixar il punct communabel de sortida schibein sco la mira de viadi. Igl exempel dil grond defunct, exprimius en siu diari de Glaruna els plaid: »Mai vegnir staunchels de promover la pasch e l' unitad denter ils Romontschs«, ei bein staus l' empudientscha, ch' il tscherchel ei seserraus senza ruttadiras. Sil camp exteriur della Romania ha la Romantschia gronda procurau, che la largia re-

laschada da prof. Vieli vegni emplenida senza incomodar la societad. Ei seigi constatau en quest liug, che la Romania pitescha buca d'arteria sclerosa u de munconza de lenn, e ch'ella ei promta ed el cass d'ademplir entiramein e senza assistenza la missiun ch'ei dada ad ella sco ina dellas pli veglias e sco la pli gronda denter las societads romontschas.

Nossas publicaziuns

Nies Tschespet: Quell'ediziun periodica, fundada a siu temps da sur dr. Gion Cahannes, professor de romontsch alla scola cantonala, gauda aunc adina gronda simpatia en tuts cercels de nies intschess. Nies Tschespet cumpeglia ussa 32 cudischets. Dapi sia fundaziun, igl onn 1921, ein buca meins che 50 000 cudischets verds vegni derasai el pievel.

La davosa numera de quest periodic cuntegn raquintaziuns da Pader Alexander Lozza. Igl ei stau il giavisch de Pader Lozza sez, che sias raquintaziuns, screttas en romontsch surmiran, vegnien publicadas en in Tschespet per romontsch sursilvan. Las observaziuns fatgas cun caschun de questa ediziun, ch'ins vessi duiu porscher quellas historias en romontsch surmiran, ein buca giustificadas. L'ediziun dellas ovras de Pader Alexander en romontsch surmiran, pia egl original, ei buca il pensum della Romania. Nos amitgs surmirans havessen mai dau il consentiment leutier, quei ch'ei tuttavia capeivel. Per far enconuschents il poet de Surmir en Surselva, ei la via della versiun en lungatg sursilvan stada la suleta vera. Il Tschespet 32 ha giu in esit extraordinari bien. Il mument che nus scrivin nies rapport, pia treis meins suenter ch' il Tschespet ei compariu, vegn annunziau che l'entira ediziun seigi exaurida.

Sco redactor responsabel de »Nies Tschespet« segna dapi la mort de Ramun Vieli prof. dr. Gion Deplazes. La Romania ha fatg l'emprova cun in'ediziun limitada de separats cun cuviarta illustrada, la quala va a prau cul cuntegn. Quella novaziun ha anflau in simptic resun, dond ella al cudischet la nota personala digl autur, e nus dubitein buc, ch'ella vegn a pesar silla stadera, cura che la damonda de reveder igl actual e tradi-

zional vestgiu verd dil Tschespet stat l' altra ga en discussiun.

Igl Ischi: La redacziun de quei pli vegl periodic della Romania schai els mauns de sgr. prof. dr. G. Gadola. Igl onn 1953 ha purtau sia 39 avla annada. Quella ei stada dedicata entiramein alla biografia de landrechter Teodor de Castelberg.

Malgrad che Guglielm Gadola, ch' ei igl autur della numnada lavur, sesurvescha d' in lungatg zun popular e pulpiu, eis ei danovamein semussau, che litteratura scientifica ei buca la lectura preferida dil pievel. Il fatg, ch' igl Ischi ha da l' entschatta enneu preferiu ils tractats scientifics, ha a sias uras stimulau sur Gion Cahannes d' edir il Tschespet sco organ belletristic popular. Fertion che quel ha in segir avegnir, para l' existenza digl Ischi periclitada. La Romania ei denton decidida, era pil prezi de considereivels sforzs finansials, de salvar siu pli vegl organ. Ella fa buca quei per spironta pietad, anzi ord la perschua-siun, ch' in organ scientific seigi basigneivels era en nos dis. Cun aggiunscher alla part scientifica era ina part belletristica speran ins de saver cuntentar e salvar era il lectur buca scienziat.

La contabilitad purila: Cuort avon Nadal ei quell' ovra sortida dalla stampa. Ell' ei redegida da sgr. mistral Victor Sialm sin fundament de gronds studis e de liunga experienza. Ei setracta buca d' ina publicaziun dil mument, mobein d' in' interpresa che quenta culs decennis futurs. Cun quella contabilitad, simplificada viers quella de Brugg ed adattada allas relaziuns de muntogna, fuss ei dau enta maun a nos purs igl instrument per menar in exact quen de menaschi. Ei resta aunc de perschuaeder la gronda part dils purs, ch' il menar ina contabilitad seigi de nez ed interess per sia existenza.

Cun l' ediziun della contabilitad purila ha la Romania slargau siu program d' ediziuns sil terren practic. Ina secunda publicaziun de medem character ei en stampa. Ella secloma: »Tiu cum-pogn« ed ei in cudisch de quens practic, redegius da sgr. Mathias Bundi, Casti. Pli bia sur de quel in' altra ga.

Medemamein en stampa sesanfla in cudischet de poesias: »Sulegliadas« da Luis Candinas. Cun caschun digl anniversari dil grond poet lyric, Alfons Tuor, publichescha la Romania sias ovras en in cudisch festiv.

Diversa

Sut quei tetel vulessen nus menzionar la fiasta populara romontscha de Romania/Renania, che ha giu liug a Sagogn igl uost 1953. Favorisada da stupenta bialaura ha quella priu in zun legreivel decuors. Igl ei semussau, ch' ils Romontschs de messa e de priedi ein ina famiglia, cura ch' ei setracta de lur communabel lungatg mumma. Las duas societads vegnan franc a vegnir anavos puspei agl exempel de Sagogn che sebasea gie sill' enconuschientscha, che l' unitad fa la forza.

Tut las tentativas ded autras varts per arranschar inagada en Surselva in cuors per regissurs de teater ein ils davos onns stadas vanas. Cun agid della Romania eisi denton reussiu igl atun vargau de dar l' entschatta ad in tal cuors. Che nos regissurs de teater en Surselva han de basegns d' instrucziun, negin che dubetta. Nus lein mo sperar ch' ei seigi pusseivel en cuort puspei d' arranschar in semegliant cuors.

Per conclusiun remarchein nus l' iniziativa della secziun studentica, prida a caschun della radunonza de s. Stiafen a Trun, de vuler prender en tgira il cudisch de telefon. Entras acziun ded um tier um vulan els gudignar ils abbonents per l' inscripziun romontscha. Quella tentativa ei zun de beneventar, ei gie il cudisch de telefon ina fatscha de nies vitg romontsch, la quala ei veseivla per tut la Svizzeria entuorn, e che basegna urgentamein ina restauraziun. Quel che pren entamaun cun egl attent il niev cudisch de telefon, sa seperschuader sez dil success de quest' acziun, avon che nus vegnin de scriver nies proxim rapport annual.

Vella, igl 1 de mars 1954

Il parsura: Toni Halter